

ส่องแสงแลเงาอดีตที่ทอดยาวถึงปัจจุบัน สู่การสร้างสรรคศิลป์ประร่วมสมัย*

สุกรี เกษรเกศรา

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาทัศนศิลป์
คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Jan De Vleeschauer**

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาทัศนศิลป์
คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

ศิลปะการแสดงหนังตะลุงเป็นวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ที่สืบทอดมายาวนานหลายยุคหลายสมัย หนังตะลุงทำหน้าที่ทั้งที่เป็นสื่อบันเทิงและถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจนข่าวสารให้กับประชาชน ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เรื่อง “ส่องแสงแลเงาอดีตที่ทอดยาวถึงปัจจุบันสู่การสร้างสรรคศิลป์ประร่วมสมัย” ได้รับทุนสนับสนุนจาก “ทุนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่” ประจำปีงบประมาณ 2559 สำหรับค่าธรรมเนียมการศึกษา 2 ภาคการศึกษา

** อาจารย์ที่ปรึกษา

วัฒนธรรม ทำให้หนังตะลุงมีการปรับเปลี่ยนทั้งเนื้อหาและรูปแบบการแสดง ทั้งการนำสื่อ เครื่องมือและเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ผสมผสานในการแสดงหนังตะลุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ ประกอบกับประชาชนทั้งในภาคใต้และท้องถิ่นอื่นๆ ในประเทศไทยสนใจและเข้าใจศิลปะการแสดงหนังตะลุงน้อยลง

ผลงานสร้างสรรค์ เรื่อง “ส่องแสงแลเงาอดีตที่ทอดยาวถึงปัจจุบันสู่การสร้างสรรคศิลปะร่วมสมัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ ลักษณะและรูปแบบ ตลอดจนจิตวิสัยและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของศิลปะการแสดงหนังตะลุงของท้องถิ่นภาคใต้ของประเทศไทย ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อการสร้างสรรคศิลปะร่วมสมัย (contemporary art) ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของหนังตะลุงภาคใต้สำหรับเป็นสื่อเผยแพร่วัฒนธรรมภาคใต้ในพื้นที่อื่น มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (art creative research) ขั้นตอนการศึกษาประกอบด้วย การศึกษาศิลปะการแสดงหนังตะลุงภาคใต้ วิเคราะห์ (analysis) คุณค่าอัตลักษณ์ ตลอดจนองค์ประกอบของการแสดงหนังตะลุง และนำผลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนแรกมาทำการสังเคราะห์ (synthesis) เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะ (creative art)

ผลการศึกษาพบว่าคุณค่าและอัตลักษณ์ของหนังตะลุงภาคใต้ คือ ขบขันนิยมหรือลำดับขั้นตอนการแสดงหนังตะลุง เช่น การทักทายโรงหนัง การตั้งเครื่องเบ็งโหมโรง ออกลึงหั่วค้ำ ออกฤาษี ออกรูปฉะออกรูปพระอิศวรทรงโค และออกปรายหน้าบท เป็นต้น และการเล่นเงาจากการเชิดรูปหนัง และองค์ประกอบต่างๆ ในศิลปะการแสดงหนังตะลุง คือ นายหนัง จอหนัง รูปหนัง เรื่องบท

หนัง โรงหนังตะลุง แสงไฟ เครื่องขยายเสียง เครื่องดนตรีแบบดั้งเดิมและสากล ลูกคู่ และสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยได้แรงบันดาลใจจากคุณค่าอัตลักษณ์ของหนังตะลุงภาคใต้ คือ การโหมโรง การออกรูปละ และรูปทรงจากตัวหนัง และองค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง คือ แสงก่อให้เกิดเงา เสียงจากดนตรี การพากษ์ สีสั่นลวดลายจากรูปตัวหนัง และเรื่องบทหนังตะลุง มาเป็นแนวคิดเพื่อการสร้างสรรค์ผลงานรูปทรง 3 มิติ เน้นส่องแสงไฟไปยังผลงานก่อให้เกิดเงา และจัดการกับพื้นที่แสดง แทรกผลงานเข้ากับพื้นที่ที่มีอยู่เดิม เช่น ประตู ช่องลม และกระจก ให้เป็นส่วนหนึ่งของผลงานตามแนวคิดศิลปะจัดวาง นำเสนอในรูปแบบศิลปะจัดวาง (installation art) และวิดีโออาร์ต (video art) จัดวางผลงานโดยรอบผนังและพื้นที่ห้องจัดแสดง จำนวนผลงาน 8 ชุด 10 ชิ้น ด้วยวัสดุสมัยใหม่ แผ่นอะคริลิกใส สีเมจิก ผ้า กระดาษ หลอดไฟ แผ่นพลาสติกใส และร่มผ้าดิบ นำสื่อสมัยใหม่อย่างวิดีโอเครื่องฉายโปรเจคเตอร์มาใช้ตามแนวทางงานวิดีโออาร์ต

คำสำคัญ : ส่องแสงเงา, ศิลปะร่วมสมัย, ศิลปะจัดวาง, วิดีโออาร์ต

Shining Light - Seeing Shadows, Passed on from the Past to the Present, Towards the Creation of Contemporary Art.

Sugree Gasorngatsara

Associate Professor, Department of Visual Arts
Faculty of Fine Arts Chiang Mai University

Jan De Vleeschauwer*

Associate Professor, Department of Visual Arts
Faculty of Fine Arts Chiang Mai University

Abstract

The art of Shadow Play in the South of Thailand is a local cultural performance passed on through many generations. Shadow Play used to be a form of entertainment and conveyed moral and ethical topics along with information to the local people, but

* Advisor

nowadays there have been major alterations due to social and cultural change that affect Shadow Play in terms of content and performing style by applying new media, new tools, and new technologies to make it up-to-date. Local Southern other people in Thailand are showing less interest in Shadow Play. This is the origin for this study and the creation of this artwork.

The thesis entitled “Shining Light – Seeing Shadows, passed on from the Past till the Present, towards the Creation of Contemporary Art”, was completed in fulfilment of the requirements for the Doctorate Studies in Arts and Design, Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University.

Configuration, features, and style, along with the beliefs and cultural identities of the local Shadow Play of Southern Thailand: Through analysis and synthesis, a work of Contemporary Art is created to reflect specific features of Southern Shadow Play in order to spread and communicate Southern Culture to other parts of Thailand. This Creative Research aims to study the historical context of Southern Culture.

The value, identity, and configuration of Southern Shadow Play: The results of this study found their final synthesis in the creation

of a contemporary artwork, inspired by the identity and value of traditional Shadow Play. The formal features of the Play, the lighting that causes shadow, the sound and the music, the colours and patterns, the shadow play's stories, etc., were all re-created in a three-dimensional form: lighting was managed in such a way that it spread shadows all over the exhibition area by inserting certain objects such as doors, outlets and mirrors into the original area. This all became part of the presentation of this work of Installation Art and Video Art using both the walls and the exhibition room area. In total, 8 series were created containing 10 pieces, using modern materials such as clear acrylic, magic markers, cloth, paper, bulbs, clear plastic sheets, and raw-cloth umbrellas as well as new and modern media such as video and projectors for the Video Art.

Keywords: Shining Light - Seeing Shadows, Contemporary Art, Installation Art, Video Art

บทนำ

หนังตะลุงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดมีประวัติอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การแสดงเป็นที่นิยมแสดงทั่วไปในพื้นที่ภาคใต้ เป็นการละเล่นที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนภาคใต้ผ่านนายหนังและรูปหนัง เจื้อนไขเดิมของการแสดงหนังตะลุงโดยทั่วไปมีลักษณะบทบาททำหน้าที่ 2 ประการ คือ 1. เน้นเพื่อความบันเทิงให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นหลัก 2. มีเป้าหมายแสดงเพื่อแก้บน ที่คนรับหนังไปแสดงเกิดจากการบนบานสารกล่าวไว้ เมื่อประสบความสำเร็จก็จะรับหนังตะลุงไปแสดง หนังตะลุงเชื่อมโยงกับการเมือง เศรษฐกิจและความเชื่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน (พิทยา 2546, 31) นอกเหนือจากนี้ยังมีเจื้อนไขด้านคติความเชื่อที่เกี่ยวกับหนังตะลุงมีหลายประการ โดยเฉพาะเกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่เด่นชัดมาก เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น เรื่องเมตตามหานิยม กระทำพิธีให้คนรัก คนหลง เรื่องการป้องกัน การหาฤกษ์ยาม การถือเคล็ดเพื่อความเป็นสิริมงคล เรื่องคาถาอาคม ทำและแก้คุณไสยต่างๆ (อัศวิน 2556, 4)

ปัจจุบันสังคมโลกเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือด้านความเจริญด้านสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ทำให้วิถีชีวิตคนในชนบทเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปมาก เพราะมีทางเลือกมากมายที่จะตอบสนองในด้านอรรถประโยชน์แก่สมาชิกชุมชนในท้องถิ่นมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ สาระ และบันเทิง จึงส่งผลต่อสถานภาพหนังตะลุงในปัจจุบันที่ลดความนิยมลง ดังนั้น หากให้หนังตะลุงคงดำรงอยู่ต่อไปจึงจำเป็นต้องมีการ

ปรับเปลี่ยนปรับปรุงแก้ไขการแสดงให้ทันกับยุคสมัยปัจจุบันตามความสนใจของผู้คน เพราะหากไม่ปรับเปลี่ยนก็จะกลายเป็นล้าหลังไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (พิทยา 2546, 27) สอดคล้องกับอรรถ พรมเทพ (2553, 41) ได้กล่าวถึงหนังตะลุงไว้ว่ามีการปรับเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ หนังตะลุงจึงต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัว ปรับเปลี่ยนการผสมผสาน สร้างสรรค์ และพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทและสังคมยุคปัจจุบันที่เรียกว่ายุคสมัยใหม่ เพราะหากไม่ปรับเปลี่ยนก็จะกลายเป็นล้าหลังไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์เดิมไว้

จากปัญหาของหนังตะลุงหรือการละเล่นแบบแสดงเงา (shadow play) ในภาคใต้ปัจจุบันของประเทศไทยลดความนิยมลง ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นต้องได้รับการสืบสานและฟื้นฟูเผยแพร่ แต่การที่จะเผยแพร่ด้วยวิธีการและรูปแบบของการแสดงดั้งเดิม คือ การนำหนังตะลุงไปแสดงด้วยวิธีการเดิมนั้น คงจะไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะโลกสมัยใหม่ คนรุ่นใหม่ คงไม่ยอมรับแล้ว จำเป็นต้องคิดวิธีการและรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องเหมาะสมกับโลกสมัยใหม่ ซึ่งการประยุกต์นำเอาแนวคิด รูปแบบ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหนังตะลุงมาสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย น่าจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้น เรียงร้อย และดึงดูดความสนใจให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาให้ความสนใจในคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของการแสดงหนังตะลุงมากขึ้น

จากการศึกษาผลงานศิลปะร่วมสมัยที่เกี่ยวกับหนังตะลุง ที่มีความโดดเด่น และเป็นผลงานศิลปะสมัยใหม่อย่างแท้จริง คือ ผลงานของชูศักดิ์ ศรีขวัญ

ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้นำเสนอเนื้อหาสาระปรัชญา หลักคำสอนทางพุทธศาสนา สะท้อนธรรมชาติในเชิงสัญลักษณ์ เช่น รูปทรง พระพุทธรูป ต้นกล้วยพญักษ์ การเกิด แก่ เจ็บตาย เป็นต้น นำเสนอแนวคิดเก่า และใหม่เชื่อมโยงระหว่างอนุรักษและการสร้างสรรค์ผ่านรูปทรงตัวหนังสือที่เกิดจากการแกะสลักของศิลปินเอง จากหนังสือตัววักควาย ฟอก ชุบ ย้อม ซิง ตรึง ให้เป็นรูปทรงต่างๆ ในรูปแบบศิลปะจัดวางและสื่อผสม ตามหลักทัศนธาตุทางศิลปะ ปรับเปลี่ยน ยืด ขยายรูปทรง ให้ห้อยลอยอยู่ในพื้นที่ห้องและติดผนัง จากรูปทรงต่อผนังที่แกะสลักขึ้นมาประกอบแสงไฟ สาดส่องพาดทับซ้อน ตัวหนังสือทำให้เกิดแสงและเงา (ชูศักดิ์ 2552, 42) เป็นตัวอย่างของการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยที่ดีและน่าสนใจอย่างหนึ่ง (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1

ชูศักดิ์ ศรีชัยวุฒิ พ.ศ. 2552 “กล้วยพญักษ์ 2553”
หนังสือตัว วัก ควาย ฟอก ชุบ ย้อม ซิง ตรึง ห้อย
ขนาดแปรเปลี่ยนไปตามพื้นที่
(ที่มา: ชูศักดิ์ 2552, 42)

ผลงานสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยในลักษณะใกล้เคียงที่น่าสนใจ คือ ผลงานศิลปะของ กมล ทัศนัญชลี สร้างสรรค์ผลงานศิลปะสื่อผสม (mixed media) โดยได้รับเนื้อหาแรงบันดาลใจจากรูปทรงหนังสือ สร้างสรรค์ตั้งแต่ปี 2523 และประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ด้วยวัสดุไม้ที่เป็นรูปทรงอิสระเหมือนเป็นโครงยึดเกาะอยู่ภายในแทนกรอบจำกัดภายนอก และสร้างชาติตั้งผลงานเหมือน

ไม่จับเวลาขีดหนังสือใหญ่ ผลงานถ่ายทอดเป็นนามธรรมและกึ่งนามธรรมที่ผ่านทัศนธาตุทางศิลปะที่แสดงความงามผ่านเส้น สี น้ำหนัก รูปทรง ผ่านวัสดุ ปล่อยให้เกิดความเป็นอิสระทั้งทางวิธีการ เนื้อหา และผสมผสานเทคนิคจิตรกรรมและภาพพิมพ์เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ผลงานศิลปะสื่อผสม (mixed media) ของกมลสร้างสรรค์ประกอบด้วยวัสดุหลากหลาย เช่น ไม้ไผ่ แผ่นไม้ เรซิน แผ่นคอมพิวเตอร์ สีอะคริลิก เป็นต้น (กมล 2538, 76) (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 กมล ทัศนธาตุศิลป์ พ.ศ. 2537 “Nang-Yai No. 1”
Mixed Media Acrylic on Canvas and Wood, 84 x 61 cm.
(ที่มา: กมล 2538, 76)

ผู้ศึกษามีเป้าหมายที่จะทำการศึกษาและสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยเกี่ยวกับหนังตะลุงภาคใต้ ด้วยการผสมผสานคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของภาคใต้กับภาคเหนือ เพื่อนำเสนอ จัดแสดง และเผยแพร่ในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้หันกลับมาให้ความสนใจและตระหนักในคุณค่าและอัตลักษณ์ทาง

วัฒนธรรมของหนังตะลุงอีกครั้ง การศึกษาคั้งนี้จะมีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ ลักษณะและรูปแบบ ตลอดจนคติความเชื่อ วิเคราะห์คุณค่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสภาพปัญหาของหนังตะลุงของท้องถิ่นภาคใต้ของประเทศไทย สังเคราะห์เลือกสรรอัตลักษณ์เกี่ยวกับหนังตะลุงที่โดดเด่นมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย (contemporary art) ที่มาจากคุณค่า อัตลักษณ์ด้านขนบนิยมหรือลำดับขั้นตอนก่อนการแสดง คือ ฉากโหมโรงกับ ฉากฉะ และองค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง คือ รูปทรงจากตัวหนัง แสง ก่อให้เกิดเงา เสียงจากดนตรี เสียงจากการพากย์ สีสั่นลวดลายจากรูปตัวหนัง และเรื่องบทหนังตะลุง เน้นส่องแสงไฟไปยังผลงานก่อให้เกิดเงาในตำแหน่ง ทิศทางลักษณะต่างๆ นำเสนอจัดแสดง และเผยแพร่ต่อคนรุ่นใหม่ เพื่อกระตุ้น เรียกร้องความสนใจ และให้เป็นสื่อปลูกเร้าให้กลับมาเข้าใจในคุณค่าของหนัง ตะลุงอีกครั้ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ ลักษณะ และรูปแบบ ตลอดจนคติความเชื่อและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของการแสดงหนังตะลุงของท้องถิ่นภาคใต้ของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย (contemporary art) ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของหนังตะลุงภาคใต้ โดยการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับหนังตะลุงภาคใต้ เพื่อเป็นสื่อเผยแพร่วัฒนธรรมภาคใต้ในพื้นที่ภูมิภาคอื่นและเรียกร้อง

ความสนใจ กระตุ้นให้มีความเข้าใจวัฒนธรรมของหนังตะลุงในฐานะตัวแทนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (art creative research) ขั้นตอนของการศึกษาประกอบด้วย 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาศิลปะการแสดงหนังตะลุงภาคใต้ เป็นการศึกษาศิลปะการแสดงหนังตะลุงภาคใต้และวิเคราะห์ (analysis) คุณค่า อัตลักษณ์ ตลอดจนองค์ประกอบของการแสดงหนังตะลุง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย นำผลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนแรกมาทำการสังเคราะห์ (synthesis) เลือกสรรอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของหนังตะลุงภาคใต้ มาเป็นแรงบันดาลใจและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย นำเสนอจัดแสดง และเผยแพร่ต่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ เพื่อกระตุ้น เรียกร้องความสนใจ และเป็นสื่อปลูกเร้าให้กลับมาเข้าใจในคุณค่าของหนังตะลุงอีกครั้ง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ทฤษฎีองค์ประกอบศิลป์

องค์ประกอบศิลป์เป็นสิ่งสำคัญในศิลปะทางด้านทัศนศิลป์ เพราะหากไม่คำนึง

ถึงโครงสร้างในการจัดวางองค์ประกอบศิลป์แล้ว ผลงานนั้นย่อมขาดคุณค่าขาดหลักการ จุดหมายปลายทางของการสร้างงาน ศิลปะทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยหลักการองค์ประกอบศิลป์มาจัดเรียงอย่างเป็นระบบ เช่น รูปทรง (form) พื้นที่ว่าง (space) ขนาด (size) สัดส่วน (proportion) และสี (color) เป็นต้น (มัย 2551, 334)

2. ทฤษฎีแสงและเงา (light and shadow)

หลักการของการเกิดเงา คือ เมื่อแสงตกกระทบวัตถุทึบแสง แสงไม่สามารถผ่านทะลุวัตถุได้ จึงทำให้เกิดเงาของวัตถุนั้น เงา คือ บริเวณมืดหลังวัตถุที่เกิดจากวัตถุที่เป็นตัวกลางทึบแสงมาขวางกั้นทางเดินของแสง แสงที่เราเห็นเป็นสีขาวประกอบด้วยคลื่นแสงของสีหลายๆ สีมารวมกัน เมื่อแสงเดินทางไปกระทบวัตถุหนึ่งๆ คลื่นแสงของสีบางสีถูกวัตถุดูดกลืนไป และสะท้อนคลื่นแสงสีอื่นเข้าสู่ตาเราทำให้เรามองเห็นวัตถุเป็นสีนั้น แสงและเงาเป็นตัวกำหนดระดับของค่าน้ำหนัก ความเข้มของเงาจะขึ้นอยู่กับความเข้มของแสงในที่ที่มีแสงสว่างมาก เงาจะเข้มขึ้นและในที่ที่มีแสงสว่างน้อยเงาจะไม่ชัดเจนในที่ที่ไม่มีแสงสว่างจะไม่มีเงา (ประจักษ์ 2555, ออนไลน์) แสงเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการกำหนดขอบเขต นำทาง ทิศทางต่างๆ แสงมักจะเชื่อมสัมพันธ์กับพื้นที่ (place) และเวลา (time) ให้มีความหมายเพื่อสื่อรับรู้เห็นรูปทรง สีของแสง ขนาด ปริมาณ และเงาของวัตถุ ก่อให้เกิดบรรยากาศ ความงาม และความรู้สึก ชนิดของแสงมี 2 ชนิด คือ แสงที่ได้จากธรรมชาติ และแสงที่ประดิษฐ์ขึ้น (บุรินทร์ 2559, 38-39)

3. แนวคิดจิตวิทยาเกี่ยวกับสี

สำหรับในทางศิลปะหรือทัศนศิลป์ มีความสำคัญมาก สีสามารถสื่อสารแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกมีผลต่อจิตใจ สร้างแรงกระตุ้น ดึงดูด ความน่าสนใจ ความคิดของมนุษย์ สร้างประสบการณ์ การรับรู้ จินตนาการ ฯลฯ ผลงานสร้างสรรค์ครั้งนี้ สีสมีส่วนสำคัญยิ่งด้านบทบาทต่อการออกแบบสร้างผลงานศิลปะ โดยการประยุกต์สีที่เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง (เรื่องบทหนังผสมผสานเนื้อหาของเรื่องเชื่อมโยงระหว่างภาคใต้กับภาคเหนือ) ออกแบบผลงานใช้สีที่สามารถสื่อสารเสริมสร้างถึงอารมณ์ ความรู้สึก สร้างแรงกระตุ้น ดึงดูด และให้เกิดความน่าสนใจ

4. แนวคิดศิลปะจัดวาง (installation art) และวิดีโออาร์ต (video art)

ศิลปะจัดวางเป็นการสร้างสรรค์ผลงานจัดวางกับพื้นที่ที่มีอยู่เดิมให้เป็นส่วนหนึ่งของผลงาน หรือผลงานสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพและขนาดของพื้นที่ เป็นการแก้ปัญหาที่พื้นที่ขณะสร้างงาน ศิลปินสร้างงานเพิ่มขึ้นมาเพื่อให้สัมพันธ์กับพื้นที่นั้นๆ และผลงานมีการปรับเปลี่ยนได้ตลอด ที่เรียกว่าผลงานเปลี่ยนแปลงไปตามพื้นที่ เพื่อให้สัมพันธ์กับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม (สมพร 2551, 145) และวิดีโออาร์ตมีจุดเด่น คือ จะแปลงวัสดุภาพ เสียง ทางดิจิทัล การบันทึกและจัดเก็บข้อมูลไปพร้อมๆ กัน และปัจจุบันสามารถตัดต่อได้ด้วยคอมพิวเตอร์

ผลการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1: ศึกษาศิลปะการแสดงหนังตะลุงภาคใต้

จากการศึกษาพบว่าคุณค่าและอัตลักษณ์ของหนังตะลุงภาคใต้ คือ ขนบนิยมหรือลำดับขั้นตอนการแสดงหนังตะลุงที่สวยงาม ถูกต้องตามแบบแผน มี 16 ขั้นตอน คือ การทักทายโรงหนัง การขึ้นโรง การติดตั้งอุปกรณ์การเล่น การแตกแผง เก็บรูปเข้าแผง การตั้งเครื่องเบ็ง โหมโรง ออกลึงหัวค้ำ ออกถาชี ออกรูปฉะ ออกรูปพระอิศวรทรงโค ออกปรายหน้าบท ออกรูปบอกเรื่องออก รูปบอกเรื่อง เกี่ยวจอก ดำเนินการแสดงตามเรื่องที่น่ามาแสดง ตั้งนามเมือง และบอกเลิก สำหรับองค์ประกอบต่างๆ ในศิลปะการแสดงหนังตะลุง คือ เครื่องดนตรีแบบดั้งเดิม คือ เครื่อง 5 มี โหม่ง 1 ใบ ฉิ่ง 1 คู่ ทับ 2 ใบ กลอง 1 ใบ และปี่ 1 เล่า และปัจจุบันการแสดงหนังตะลุงภาคใต้ได้นำเอาเครื่องดนตรีสมัยใหม่ เช่น กลองชุด กีตาร์ไฟฟ้า คีย์บอร์ด เบสไฟฟ้า กลองทอมบ้า เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีการนำเพลงลูกทุ่งและเพลงสากลประกอบการแสดง

จอหนังในปัจจุบันมีขนาดใหญ่ขึ้น ใช้แสง สี ไฟระยิบระยับประกอบให้เกิดน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โรงหนังปัจจุบันเป็นแบบเคลื่อนที่ไ้ใช้รถหกล้อ ชนิดประกอบสำเร็จรูปเหมาะแก่การเคลื่อนย้าย ติดตั้ง มีการควบคุมแสง สี เสียงด้วยระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ รูปตัวหนัง ใช้หนังสัตว์นำมาแกะฉลุให้เกิดเป็นลวดลายระบายด้วยสีเมจิกโปร่งใสหรือสีหมึกซึม สีหลักที่ใช้ระบายรูปหนัง คือ แดง เหลือง เขียว ม่วง และดำ เฉพาะรูปตัวตลกจะต้องใช้สีดำ เพราะบ่งบอกถึงความ เป็นชาวบ้าน เรื่องบทหนังที่ใช้นำมาแสดงหนังตะลุง นิยมเล่นหลายแนว

เป็นทั้งแนวผสมผสานระหว่างอนุรักษ์แนวโบราณ และแนวสมัยใหม่ นายหนังตะลุงทำหน้าที่พากย์เป็นภาษาท้องถิ่นปักษ์ใต้ ร้องกลอน บรรยาย เจรจา และเชิดรูปหนัง ที่สำคัญ คือ ต้องตลกเก่ง เพราะผู้ชมหนังตะลุงมักชอบบทตลก

แสงไฟ ปัจจุบันนิยมแสงสว่างส่องจากหลอดไฟฟ้า แสงต้องขาวใสสว่างเพียงพอ และหากแสงไฟสว่างไม่เพียงพอหรือแสงขาวไม่เพียงพอสีที่ปรากฏก็จะหมองคล้ำไม่สด ภาพหน้าจอจะมัวๆ เครื่องขยายเสียง ในอดีตมีลำโพงฮอร์นในการขยายเสียง แต่ในปัจจุบันใช้ลำโพงชุด

นักดนตรีหรือลูกคู่เป็นกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ในการประโคมบรรเลงดนตรีตามที่ตัวเองถนัดในขณะทำการแสดง ประกอบด้วย โหม่ง ฉิ่ง กรับ กลอง และปี่ และสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการควบคุมแสง สี เสียงด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และมีการบันทึกการแสดงสดด้วยระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย

ด้านแสง สี เสียง และเงาในการแสดง พบว่าแสงเกิดจากดวงไฟติดตั้งที่หน้าจอหนัง ส่องแสงผ่านรูปหนังไปยังจอผ้าขาวเป็นฉากรับเงา สีเกิดจากสีรูปหนัง เสียงเกิดจากการประโคมดนตรีและการพากย์ของนายหนังและเงา เงาหนังมีความสำคัญกับหนังตะลุงมาก เนื่องจากหนังตะลุงต้องอาศัยรูปเงาในการแสดงออกสื่อสารสร้างสาระและความบันเทิงให้คนดูที่อยู่หน้าจอได้รับความรู้และความบันเทิง นายหนังต้องรู้จักการเล่นเงาให้เกิดความสวยงาม ศิลปะการใช้เงาก็อยู่ที่นายหนังจะใช้ความสามารถพิเศษในการเล่นเงาให้ได้

สำหรับคติความเชื่อ รูปแบบ สัญลักษณ์ การแสดงหนังตะลุงของภาคใต้ พบว่าหนังตะลุงภาคใต้เล่นเพื่อบวงสรวงบูชาเทพเจ้า แสดงเพื่อแก้บน มีความเชื่อในเรื่องการบนบานศาลกล่าว เชื่อเรื่องความกตัญญู วิทยุญาณของบรรพบุรุษ เรื่องไสยศาสตร์ คาถาอาคม ความเชื่อเกี่ยวกับครุฑมอ เมตตามหานิยม และความปลอดภัยในการเดินทาง ส่วนการเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงภาคใต้ พบว่าการแสดงหนังตะลุงปัจจุบันต้องมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาทั้งเนื้อหาและรูปแบบ การแสดงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนที่ย้ายไปโน้สั้งคมสมัยใหม่ นำเสนอในรูปแบบใหม่ใช้สื่อ เครื่องมือ เทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ผสมผสานในการแสดงหนังตะลุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ

2. ขั้นตอนที่ 2: สร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย

เป็นการนำผลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนแรกมาทำการสังเคราะห์ (synthesis) เลือกสรรอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของหนังตะลุงภาคใต้ มาเป็นแรงบันดาลใจและทำการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย นำเสนอจัดแสดงและเผยแพร่ต่อคนรุ่นใหม่เพื่อกระตุ้น เรียกร้องความสนใจ และให้เป็นสื่อปลูกเร้าให้กลับมาเข้าใจในคุณค่าของหนังตะลุงอีกครั้ง มีแนวความคิดหลัก (core concept) ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย ดังนี้ ได้รับแรงบันดาลใจที่สังเคราะห์มาจากหนังตะลุงพื้นบ้านท้องถิ่นภาคใต้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน คือ จากคุณค่าอัตลักษณ์ด้านขนบนิยมหรือลำดับขั้นตอนก่อนการแสดงคือ ฉากโหมโรงกับฉากละ และองค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง คือรูปทรงจากตัวหนังแสงก่อให้เกิดเงา เสียงจากดนตรี เสียงจากการพากษ์ สีสั่นลวดลายจากรูปตัวหนัง และเรื่องบทหนังตะลุง มาเป็นแนวคิดเพื่อการสร้างสรรค์ผลงาน

รูปทรง 3 มิติ เน้นส่องแสงไฟไปยังผลงานก่อให้เกิดเงาและจัดการกับพื้นที่แสดง แทรกผลงานเข้ากับพื้นที่ที่มีอยู่เดิม เช่น ช่องประตู ช่องลม และกระจก ให้เป็นส่วนหนึ่งของผลงานตามแนวคิดศิลปะจัดวาง พร้อมนำเสนอข้อมูลจากการบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวจากการสังเกตการแสดงและการสัมภาษณ์ภาคสนามติดต่อประกอบนิทรรศการ นำเสนอผลงานในรูปแบบศิลปะจัดวาง และวิดีโออาร์ต (video art) จัดวางผลงานโดยรอบผนังและพื้นที่ห้องจัดแสดง จำนวนผลงาน 8 ชุด 10 ชิ้น ประกอบด้วยแสง สี เสียง และเงาด้วยวัสดุสมัยใหม่ แผ่นอะคริลิกใส สีเมจิก ผ้า กระดาษ หลอดไฟ ไม้ไผ่ และร่มผ้าดิบ ใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับบรรยากาศการแสดง ผลงาน และนำเสนอสมัยใหม่ อย่างวิดีโอเครื่องฉายโปรเจกเตอร์มาใช้ตามแนวทางวิดีโออาร์ต มีรายละเอียดของผลงาน ดังนี้

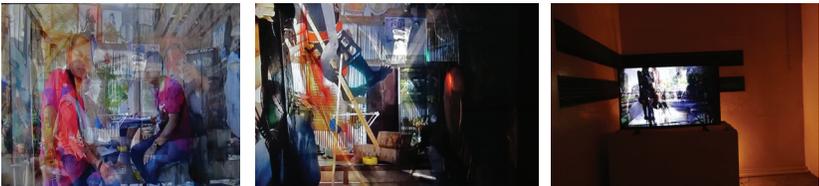
ผลงานสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย “ส่องแสงแลเงาอดีตที่ทอดยาวถึงปัจจุบัน” ประกอบด้วยผลงานจำนวน 8 ชุด จำนวนผลงานศิลปะ 10 ชิ้น ได้แก่

ชุดที่ 1: ขนบนิยม

ขนบนิยมหรือลำดับขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุงที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องจะแสดง แต่คือร่องรอยของลำดับการแสดงแบบดั้งเดิมที่ความสวยงาม ถูกต้องตามแบบแผน และมีคุณค่าควรอนุรักษ์เอาไว้ไม่ให้ผิดเพี้ยนไป ผู้ศึกษามีความสนใจเกิดแรงบันดาลใจที่ได้ก่อให้เกิดแนวความคิดและจินตนาการในการสร้างสรรค์ คัดสรรเลือกนำลักษณะรูปแบบที่ผู้ศึกษาสนใจพิเศษมาประยุกต์สร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ 2 ชิ้น ได้แก่

ชั้นที่ 1 ฉาก โหมโรง จากศึกษาและสังเกตการณ์การแสดงหนังตะลุง ผู้ศึกษาสนใจในขนบนิยมการโหมโรง โหมโรงเป็นฉากที่แตกต่างจากขนบนิยมอื่นไม่มีคือ เริ่มการแสดงด้วยเสียงการบรรเลงดนตรีสดล้วนๆ พร้อมกัน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม ตรวจสอบเครื่องเสียง เครื่องดนตรี และอุปกรณ์ต่างๆ ก่อนการแสดง บอกกล่าวให้ผู้คนทราบว่าคืนนี้จะมีการแสดงหนังตะลุง และเพื่อชักชวนเรียกร้องความน่าสนใจ สร้างความตื่นเต้นเร้าใจด้วยเสียงดนตรีอย่างสนุกสนาน

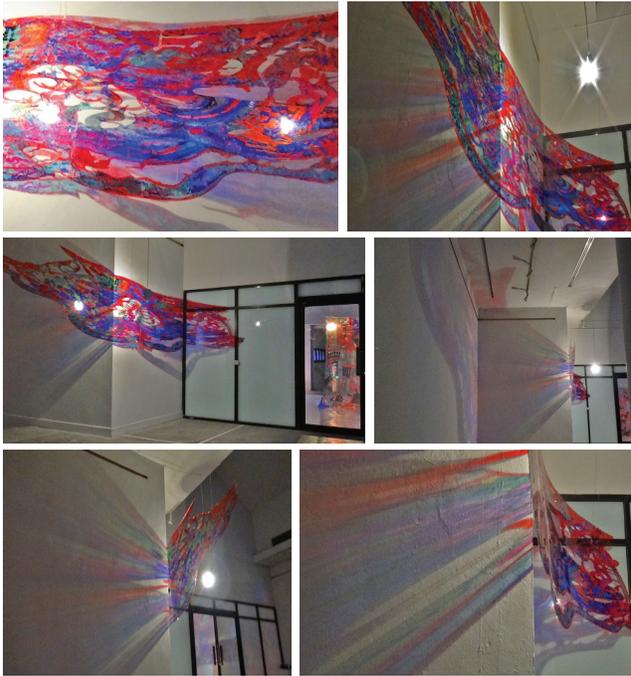
แนวความคิด: ฉาก โหมโรง จากหลักการโหมโรงนำมาประยุกต์ เสมือนบอกกล่าวถึงข้อมูลผู้ชมผลงานศิลปะให้ทราบแหล่งที่มา นำเสนอด้วยภาพข้อมูลเชิงศิลปะ (documentary art) จากการบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวจากการสังเกตการแสดง และจากการสัมภาษณ์ภาคสนาม ตัดต่อทางเทคนิคด้วยคอมพิวเตอร์ให้น่าสนใจประกอบนิทรรศการผ่านจอโทรทัศน์ภายในห้องพื้นที่ประมาณ 2x3 เมตร สร้างสี บรรยากาศภาพ และเสียง (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ชุดที่ 1 ชั้นที่ 1 ฉาก “โหมโรง / Prelude”
ฉายภาพผ่านจอโทรทัศน์ภายในห้องพื้นที่ประมาณ 2x3 เมตร

ขั้นที่ 2 ฉาก เงาะ “ฉะ” หมายถึง ขนบนิยมหนึ่งของการแสดงหนังตะลุง คือ การสู้รบระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ แบบไม่มีแพชนะ รูปฉะจะใช้รูปหนังตะลุงปะทะกันและมักเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ถึงแม้ขนบนิยมการออกฉะในปัจจุบันเลิกเล่นไปเกือบหมดแล้ว มีฉะเดียวที่ยังคงรักษาเอาไว้คือหนังนครินทร์ชาทอง เพราะยังคงนำเรื่องรามเกียรติ์มาแสดงอยู่ แต่ฉะหนังตะลุงอื่นๆไม่นิยมนำมาเล่น ฉากนี้เลยเลิกเล่นไปโดยปริยาย ผู้ศึกษายังเห็นว่าเป็นฉากที่น่าสนใจ มีคุณค่าความหมาย สร้างความตื่นตันทึ่งใจ จึงนำมาเป็นแรงบันดาลใจเกิดแนวความคิดและจินตนาการในการสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ

แนวความคิด: ฉาก เงาะ สร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ จินตนาการจากรูปทรงตัวหนังตะลุง สีสันลวดลายจากรูปตัวหนัง และเงาที่เกิดจากรูปการสู้รบเผชิญหน้ากันจากตัวแทนระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ตัวแทนมนุษย์ในสังคมที่มีการต่อสู้ชิงดีชิงเด่นกัน วิธีการและการจัดวางโครงสร้างผลงานในแนวตั้ง เส้นรอบนอกเป็นตัวกำหนดให้ผลงานอยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยมพื้นผ้าแนวยาว สร้างผลงานกำหนดพื้นที่ว่างให้เกิดจากการเจาะช่องว่างผ่านรูปทรงตัวหนังพระรามกับทศกัณฐ์ที่ผสมเข้าด้วยกันด้วยน้ำหนักรีบบนคล้ายรูปหนังตะลุง จัดวางผลงานทาบผนัง ส่องแสงไฟไปยังผลงาน ก่อให้มีมิติของแสงและเงาที่พาดตกกระทบฉากรับคือกำแพงห้องนิทรรศการในลักษณะยืดขยายไปตามระดับของพื้นที่ ขนาดกว้างผลงาน 110xยาว 450 เซนติเมตร เทคนิควัสดุ ระบายสีเมจิกบนแผ่นอะคริลิกใส วัสดุแผ่นอะคริลิกใสที่นำมาสร้างสรรค์แทนคามาจากแผ่นหนังสัตว์ที่นำมาแกะตัวหนังตะลุง (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ชุดที่ 1 ชั้นที่ 2 ฉาก “เงาฉะ / Striking Shadow” ขนาด 110x450 ซม.
 สีมะจิกบนระบายบนแผ่นอะคริลิกใส

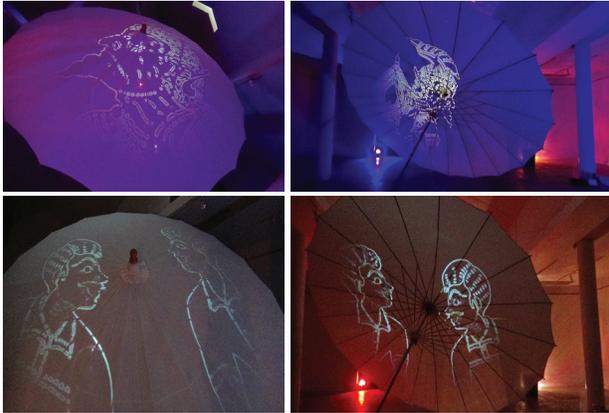
ชุดที่ 2: เขียนเรื่องและบทหนังตะลุงขึ้นใหม่

แนวความคิด: ฉากที่ 1 เรื่อง เงาเตนดินแดนเวียงสุวรรณ เขียนบทหนังเรื่อง ราวสะทอนถึงเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน เป็นยุคสมัยที่คนไทยเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ และกฎแห่งกรรม การนำเสนอเรื่องราวสะทอนให้เห็นคุณค่าทางความสำนึกและความเกรงกลัวต่อบาป บทลงโทษผู้กระทำความผิด รวมทั้งยังโยงใยไปกับเรื่องราวของความรักและความดีของตัวละครต่างๆ

(เรื่องเงาเคนดินแดนเวียงสุวรรณค์) ผ่านตัวละครหนังตะลุง คือ เดช สิงห์ เอื้องฟ้า แดงกวาง ไชโย เท่ง น้อย ปิ่น ให้นายหนังตะลุงอาชีพแสดง (หนังประเสริฐรักษ์วงศ์) เพื่อนำไปสร้างสรรคผลงานศิลปะ โดยย่อเรื่องตัดต่อภาพเทคนิคด้านคอมพิวเตอร์ในเชิงศิลปะ การจัดวางโครงสร้างของผลงานใช้พื้นที่กลางห้องนิทรรศการ วิธีการและการจัดวางโครงสร้างผลงาน ดัดตั้งร่มผ้าดิบขาวขนาดใหญ่เพื่อเป็นจอฉายภาพแสดงเรื่องราว และผสมผสานกับทางกายภาพของพื้นที่แสดงคือภาคเหนือให้สอดคล้องกับเรื่องบทหนัง เพื่อก่อให้เกิดความหลากหลายมิติและส่งเสริมสนับสนุนระหว่างพื้นที่จัดแสดงกับวัสดุที่นำมาใช้ ฉายภาพผลงานแนววิดีโออาร์ตบนร่มผ้าดิบขาวขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 500 เซนติเมตร

เรื่องย่อ กล่าวถึงในสังคมยุคปัจจุบันมีบุคคลหลายประเภท มีทั้งหน้าพระหน้ายักษ์ หน้ามาร แต่ที่เห็นส่วนใหญ่ก็มักจะสวมหัวโขนเข้าหากัน บ้างเป็นนักบุญใจบาปในคราบโจรก็หาได้ไม่ยากนักจากมุมใดมุมหนึ่งของนครเชียงใหม่ การสร้างกรรมทำชั่วอย่าหาว่าจะทำได้ตลอดไป สักวันหนึ่งผลกรรมนั้นจะตกทอดมาถึงเข้าจนได้ มนุษย์มักดูกันที่เปลือกนอก รูปลักษณ์ภายนอก สังขารเป็นสิ่งลวงตา และไม่เที่ยงแท้ มนุษย์รู้จักแต่ภาพลวงตามิใช่ภาพแห่งความจริง ทุกคนเลือกได้ว่าจะอยู่ภายใต้อำนาจสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งดี และความตายมิใช่สิ่งที่สิ้นสุดหากเป็นจุดเริ่มต้นต่างหากที่จะเป็นการเสวยผลจากการกระทำนั้นในครั้งมีชีวิตอยู่ที่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงหนีพ้น การเข้าใจในทุกข์ต้นเหตุแห่งทุกข์ และการดับทุกข์นั้นๆ ซึ่งทุกข์ต่างๆ นั้นย่อมเกิดจากการกระทำของตนเองทั้งสิ้น เช่น ไอ้เดชและไอ้สิงห์ ทั้ง 2 คนต้องมาจบเกมชีวิตอย่างทารุณ คนสร้างกรรมดีทั้งชาติก่อนและชาตินี้ย่อมได้ผลดีเช่นกัน ส่วนเอื้องฟ้า

เมื่อถึงคราวเคราะห์ร้ายก็มีผู้มาพบให้ความช่วยเหลือ ส่วนไชโยถูกปืนของ คนร้ายแต่ก็ยังนำตัวส่งโรงพยาบาลและเข้าห้องฉุกเฉิน ทั้งเอื้องฟ้าและไชโย ต้องนอนพักรักษาตัวอยู่โรงพยาบาล ไชโยจะหายจากอาการต่างๆ เมื่อใดก็ไม่รู้ ส่วนเอื้องฟ้าเข้าใจว่าอีกไม่กี่ชั่วโมงก็คงจะหาย เรื่องสอนคดีธรรมกฏแห่ง กรรม (ประเสริฐ เขียนบท และสุกรี ผู้ร่วมเขียนบท) (ภาพที่ 5)

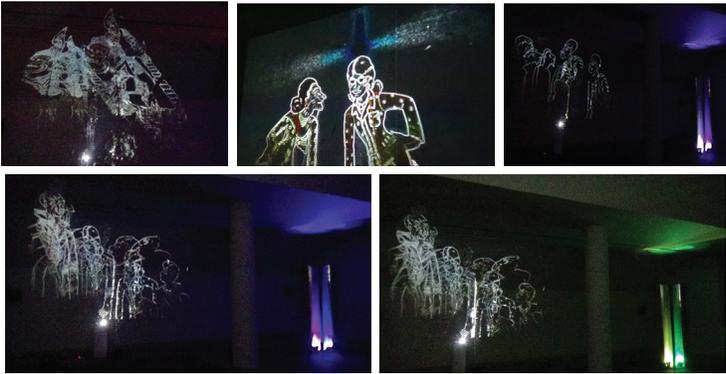

ภาพที่ 5 ชุดที่ 2 ฉากที่ 1 เรื่อง “เงาเดนดินแดนเวียงสวรรค์ / *Unwanted Shadow in Heaven*”
ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 500 ซม. ฉายภาพผลงานแนววิดิโออาร์ตบนร่มผ้าดิบขาว

แนวความคิด: ฉากที่ 2 ชื่อเรื่อง เงาชีวิต เขียนบทหนังขึ้นใหม่เรื่องราวสะท้อนถึงเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน (เรื่อง เงาชีวิต) นำเสนอสะท้อนความจริง ความดี ความชั่ว ที่ซ่อนเร้น กลับเป็น “เงา” ผ่านตัวละครรูปหนังตะลุง คือ เจ้าเมือง ราชนิ พระเอก นางเอก เท่ง น้อย ปราบ สะหม้อ ขวัญเมือง เศรษฐี ทหาร และขวาน ให้นายหนังตะลุงอาชีพแสดง (หนังเป้ ประสานศิลป์) และนำไปสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ โดยการย่อเรื่องตัดต่อภาพเคลื่อนไหว

เทคนิคด้วยคอมพิวเตอร์ในรูปแบบศิลปะ นำเสนอผลงานเทคนิควัสดุแผ่นอะคริลิกใส แผ่นอะคริลิกใสที่นำมาสร้างสรรค์แทนค่ามาจากแผ่นหนังสัตว์ที่นำมาแกะตัวหนังสือลง ฉายภาพจากโปรเจคเตอร์ตามแนวงานวิดีโออาร์ต บนแผ่นอะคริลิกใสที่จัดวางแขวน ด้วยขนาด กว้าง 224 x ยาว 236 เซนติเมตร ผ่านทะเลรูปภาพไปปรากฏยังกำแพงห้องนิทรรศการ

เรื่องย่อ เงานจะติดตามมนุษย์ทุกรูปทุกนามไม่ว่างวัน เงานที่จะมองเห็นทั้งความดีและความชั่วของผู้กระทำ เมื่อถึงเวลานั้นก็จะปรากฏตรงหน้า และเงานจะปรากฏเพื่อแสดงผลชั่วหรือดีอยู่ที่ตัวของมนุษย์เท่านั้น บางครั้งเงานอาจจะยืนอยู่ข้างๆ เราแล้วก็เป็นได้ สังขารเป็นสิ่งลวงตาและไม่เที่ยงแท้ มนุษย์รู้จักแต่ภาพลวงตาไม่ใช่ภาพแห่งความจริง การกระทำที่เรียกว่า “กรรม” เสมือนเงานที่ติดตัวมนุษย์ทุกคน สิ่งที่เราเห็น และความจริงที่เป็นอาจไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ไม่ว่าผู้หญิงหรือหรือผู้ชายยอมอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมทั้งนั้น หากเราพิจารณาชีวิตให้ดีเราจะรู้จักกรรม ใช้สติ ปัญญา ในการพิจารณาว่าผิดชอบชั่วดีถูกผิดเป็นอย่างไร กฎแห่งกรรมยอมยุติธรรมกับทุกคนเสมอไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นวันเวลายังคงทำหน้าที่เดินทางต่อไปอย่างซื่อตรงและอย่างไม่มีวันสิ้นสุด สุตทำยชีวิตของมนุษย์เราก็ต้องใช้ชีวิตต่อไปตามกฎแห่งกรรม (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 ชุดที่ 2 ฉากที่ 2 เรื่อง “เงาชีวิต / Shadow of Life”
แผ่นอะคริลิกใสที่จัดวางแขวน ขนาด กว้าง 224 x ยาว 236 ซม.

ชุดที่ 3: ฉาก ส่องแสงแลเงา (ผลงานฉาก ส่องแสงแลเงา ชุดนี้จัดแสดง
นิทรรศการ Pre-Thesis ART Exhibition ณ หอนิทรรศการศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 14-20 ตุลาคม 2559)

แนวความคิด: ชุดที่ 3 ฉาก ส่องแสงแลเงา

ผลงานได้รับแรงบันดาลใจมาจากสีสันทดลายที่ปรากฏบนรูปหนังตะลุง คือ
แดง ส้ม เหลือง ม่วง เขียว ฟ้ำ และดำ ผสมผสานกับการเล่นเงาจากการเชิดรูป
หนัง เงาหนึ่งนั้นมีความสำคัญกับหนังตะลุงมาก เนื่องจากหนังตะลุงต้องอาศัย
รูปเงาในการสื่อสารสร้างมิติความหมายถึงสาระและความบันเทิง นำเสนอผล
งานตามแนวทางศิลปะจัดวาง สร้างสรรค์ผลงานจากสีสันทดลายบนรูปตัว
หนังตะลุง วิธีการและการจัดวางโครงสร้างผลงานใช้แสงไฟส่องไปยังผลงานก่อ
ให้เกิดเงาขยายใหญ่พาดไปตามพื้นและผนังห้องนิทรรศการ จัดวางผลงานตาม

จุดย่อยต่างๆ เช่น กระจกห้องน้ำ บานกระจกหน้าต่าง และประกอบแสงเงารอบๆ พื้นที่ ขนาดผลงานปรับเปลี่ยนไปตามพื้นที่ เทคนิควัสดุพิมพ์ภาพด้วยเครื่องพิมพ์บนแผ่นสติกเกอร์ใสแล้วนำไปติดบนแผ่นอะคริลิกใส (ภาพที่ 7-8)

ภาพที่ 7 ชุดที่ 3 ฉาก “ส่องแสงแลเงา / Shining light - Seeing Shadows”
ขนาดปรับเปลี่ยนไปตามพื้นที่พิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์ภาพบนแผ่นสติกเกอร์ใส
แล้วนำไปติดบนแผ่นอะคริลิกใส ติดตั้งส่องแสงให้เกิดเงาบนพื้นและผนัง

ภาพที่ 8 ชุดที่ 3 ฉาก “ส่องแสงแลเงา/ Shining light - Seeing Shadows”
นำเสนอจัดแสดงนิทรรศการเดี่ยว ในรูปแบบสมบูรณ์
ณ หอนิทรรศการศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ระหว่างวันที่ 21 พฤษภาคม-5 มิถุนายน 2560

ชุดที่ 4: ฉาก เงามีสันบันเทิง

การแสดงหนังตะลุงปัจจุบันนำเอาแสงไฟหลากสีเข้าไปผสม สลับแสงไปมา สร้างบรรยากาศให้เกิดน่าสนใจ เช่น สร้างบรรยากาศให้เป็นเวลากลางวัน และกลางคืนได้ กลางวันเปิดไฟสว่าง ถึงเวลากลางคืนปิดไฟให้มืด หรือผสมผสานแล้วเอาระบบแสงสีไฟกระทบริบเข้ามาเล่น มีส่วนในการสร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับคนดู สร้างนวัตกรรมบนโรงและหน้าโรงหนังตะลุงให้ดูทันสมัย เพื่อสร้างความสนุกสนาน สร้างแรงกระตุ้น ดึงดูดความน่าสนใจให้กับผู้ชม ผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ สามีมีส่วนสำคัญยิ่งด้านบทบาทต่อการออกแบบสร้างผลงานศิลปะ จินตนาการสีจากบรรยากาศจากการแสดงหนังตะลุง ซึ่งประกอบไปด้วย “สีแดง” เป็นสีแห่งอำนาจแสดงถึงการมีพลัง ให้ความรู้สึกเร้าใจ ร้อนแรง สนุกสนาน ตื่นเต้น “สีส้ม” เป็นสีแห่งความเบิกบานและความรื่นเริง “สีเหลือง” ช่วยดึงดูดความน่าสนใจ แสดงความความสุข ความเบิกบาน ความมีชีวิตชีวา สนุกสนาน “สีฟ้าหรือสีน้ำเงิน” เป็นสีที่ให้ความรู้สึกสงบเยือกเย็น เป็นอิสระ สมัยใหม่ “สีเขียว” แสดงถึงความเบิกบาน สดชื่น ผ่อนคลาย และ “สีม่วง” แสดงความเชื่อที่ลึกลับทางจิตวิญญาณ เป็นสีที่มีพลังมาจากสีดังกล่าวเมื่อประกอบกันเป็นศิลปะจัดวาง สามารถสื่อสารแสดงถึงกระตุ้น ดึงดูดอารมณ์ความรู้สึก การรับรู้ จินตนาการ ก่อให้เกิดความน่าสนใจ ฯลฯ ต่อจิตใจผู้ชม

แนวความคิด: ชุดที่ 4 ฉาก เงาสีสนับนึ่ง

ผลงานได้รับแรงบันดาลใจ จินตนาการประยุกต์จากสีของบรรยากาศแสง สี การแสดงหนังตะลุง ปัจจุบันนำแสงไฟหลากสีเข้าไปผสม สลับแสงสีไปมาสร้างบรรยากาศให้เกิดน่าสนใจ และลดทลายสีสนับที่ปรากฏบนรูปหนังตะลุง คือ แดง ส้ม เหลือง ม่วง เขียว ฟ้ำ และดำ การเล่นเงาจากการเชิดรูปหนังหน้าแสงไฟ วิธีการและการจัดวางโครงสร้างผลงาน สร้างสรรค์ผลงานจากรูปทรงครึ่งวงกลม ที่มาจากรูปทรงโคมลอยทางภาคเหนือ วัสดุอะคริลิกใสใช้สีเมจิกระบายเป็น ลวดลายสีสนับจากสีรูปหนังตะลุง ส่องแสงไฟให้เกิดเงาบนรูปทรงกลมที่ขึงด้วย แผ่นไวนิลสีขาวและส่องแสงไฟสลับสี ไฟหลอดสีภายในให้เกิดเงาบริเวณรอบๆ รูปทรงวงกลมดังกล่าว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 500 เซนติเมตร (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 ชุดที่ 4 ฉาก “เงาสีสนับนึ่ง / Shadow Color Entertainment”
ขนาดผลงานเส้นผ่าศูนย์กลาง 500 ซม. วัสดุผ้าไวนิล ไฟสลับสี และไฟหลอดสี

ชุดที่ 5: ฉาก เงาสีสนับที่ขึ้นเรือนภิรมย์

สร้างสรรค์ผลงานการจัดวางให้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่มีอยู่เดิมกับสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่แทรกผลงานไปกับพื้นที่ ผู้ชมสัมผัสกับผลงานศิลปะจนกระทั่งตนเองเป็นส่วนหนึ่งของผลงาน จัดผลงานให้อยู่ในแบบงานศิลปะผสม คือ พื้นที่

เดิมเสมือนเป็นผลงานอยู่ส่วนหนึ่ง สร้างผลงานมาเพิ่มเติมในพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ตามเนื้อหา รูปแบบ และแนวความคิด

แนวความคิด: ชุดที่ 5 จาก เงามีสันที่ขึ้นรินภิรมย์ ผลงานได้รับแรงบันดาลใจมาจากสีสันแห่งลวดลายรูปหนังตะลุง คือ แดง ส้ม เหลือง ม่วง เขียว ฟ้า และดำ จากจิตวิทยาสีที่สามารถสื่อสารแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกมีผลต่อจิตใจ สร้างแรงกระตุ้น ดึงดูด ความน่าสนใจ วิธีการและการจัดวางโครงสร้างผลงาน แทรกผลงานเข้ากับพื้นที่ที่มีอยู่เดิมสร้างพื้นที่นั้นให้เป็นส่วนหนึ่งของผลงาน ตามแนวคิดของศิลปะจัดวาง เช่น ช่องประตู ช่องลม กระจก และรวมทั้งนำแสง สี เสียง และสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาร่วมใช้กับผลงาน ขนาดผลงานแปรเปลี่ยนไปตามพื้นที่ เทคนิควัสดุ ผ้า กระจก สติกเกอร์ขาว และไฟ (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 ชุดที่ 5 จาก “เงามีสันที่ขึ้นรินภิรมย์ / The colorful Shadow, Sweet and Pleasant”
ผ้า กระจก สติกเกอร์ขาว ขนาดผลงานแปรเปลี่ยนไปตามพื้นที่

ชุดที่ 6: ฉาก เงามอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรม

รูปหนังตัวตลกเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุงและมีความสำคัญมากกว่าตัวอื่น ๆ คนดูส่วนใหญ่ชอบดูหนังตะลุงเพราะอยากดูบทตลก การแสดงของตัวตลก ตัวตลกจึงสามารถดึงดูดคนดู มีความผูกพันกับสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ของชาวบ้านปักษ์ใต้มายาวนาน ตัวตลกจะพูดภาษาถิ่นใต้ การแต่งกายมักเปลือยท่อนบน ตัวตลกคือตัวแทนมนุษย์ชาวบ้านพื้นถิ่นปักษ์ใต้ รูปร่างหน้าตาจะอิงลอกเลียนแบบภาพลักษณ์และบุคลิกมาจากคนจริงในท้องถิ่นแต่จะผิืดเพี้ยนไปจากเดิม นายหนังตะลุงและช่างแกะรูปหนังตะลุง สร้างสรรค์จินตนาการขึ้นใหม่ แต่ละตัวมีเสียงพูดหรือสำเนียง โดยเฉพาะ รูปตัวหนังทำมาจากหนังสัตว์ เช่น หนังวัว เสือ หมู หนังสัตว์ที่โดนฟ้าผ่าตาย หรือตายทั้งกลม ทำให้มีความเชื่อเกี่ยวกับความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ เป็นขวัญกำลังใจ มั่นใจแก่นายหนัง (วาที 2551, 55-56)

แนวความคิด: ชุดที่ 6 ฉาก เงามอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรม สนใจรูปทรงของรูปตลกหนังตะลุงที่มีชื่อเสียง เช่น ไอ้เท่ง ไอ้สะหม้อ ไอ้หนูเหน้อย และไอ้ยอดทอง มาเป็นแรงบันดาลใจที่ได้ก่อให้เกิดแนวความคิดและจินตนาการในการสร้างสรรค์ นำเสนอเป็นกลุ่มรูปตัวตลกแสดงถึงรูปร่างหน้าตาที่ผิืดเพี้ยนไปจากเดิม เช่น หน้ายาว ผิวดำ หัวล้าน ปากกว้าง ผมหยิก จมูกโต รูปร่างผอมบาง พุงป่อง และนุ่งผ้าถุงลายตาหมากรุก เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้ที่ปรากฏในตัวตลกหนังตะลุง เป็นสื่อถึงความเป็นตัวแทนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นภาคใต้เป็นอย่างดี ผลงานใช้เทคนิควัสดุระบายสีเมจิกและสีหมึกจีนบนแผ่นอะคริลิกใส คำนำน้าหนักจะมีความสม่ำเสมอ น้ำหนักจะอ่อนเข้มในตัว

ของมันเอง แผ่นอะคริลิกใสที่นำมาสร้างสรรค์แทนค่ามาจากแผ่นหนังสือที่นำมาแกะตัวหนังสือ จัดวางผลงานทาบผนัง ด้วยขนาด กว้าง 110 x ยาว 720 เซนติเมตร (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 11 ชุดที่ 6 ฉาก “เงาอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรม / Shadow of Culture Identity”
ขนาด กว้าง 110 x ยาว 720 ซม. สีหมึกและสีเมจิกระบายบนแผ่นอะคริลิกใส

แนวความคิด: ชุดที่ 7 ฉาก ท่อแสงแลเงา

ผลงานได้รับแรงบันดาลใจมาจากสีเส้นจากลวดลายรูปหนังตะลุง คือแดง ส้ม เหลือง ม่วง เขียว ฟ้ำ และดำ ผสมผสานจินตนาการจากบรรยากาศ แสง สี การแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันที่นำเอาไฟสลับสีมาใช้ในการแสดง มีดวงไฟที่ส่องแสงภายในท่อก่อให้เกิดเงา ท่อสแตนเลสเป็นตัวกำหนดขอบเขตให้เกิดเงาสี จัดวางผลงานรูปทรง 3 มิติ ด้วยขนาด กว้าง 60 x ยาว 240 เซนติเมตร เทคนิควัสดุ ท่อสแตนเลส ติดตั้งไฟสลับสี (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 12 ชุดที่ 7 ฉาก “ท่อแสงแลเงา / Tube of Light and Shadow”
ขนาด กว้าง 60 x ยาว 240 ซม. ท่อสแตนเลส และติดตั้งไฟสลับลี

ชุดที่ 8: ฉาก เงามวัฒนธรรม

หนังตะลุงควบคู่ดำรงอยู่กับสังคม ชุมชน ท้องถิ่นภาคใต้ จากอดีตสู่ปัจจุบันมาหลายยุคหลายสมัย หนังตะลุงในอดีตเป็นสื่อที่เคยทำหน้าที่ต่อชุมชนท้องถิ่นหลายประการ ลักษณะพิเศษการเล่นหนังตะลุง ผู้ชมจะเห็นเงาด้านหน้าจอจากนายหนังผู้เชิดตัวหนังเคลื่อนไหวไป เพื่อนำเสนอ จัดแสดง และเผยแพร่ให้คนต่างชาติทราบและเข้าใจถึงวัฒนธรรมของไทยผ่านหนังตะลุง ตระหนักเห็นในคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของหนังตะลุง ผลงานจัดแสดงในนิทรรศการ Pre-Thesis ART Exhibition สร้างสรรค์ร่วมกับสุนทร สุวรรณเหม และ Mr. Ikuo Eiso ผลงานติดตั้งจัดแสดงในงานศิลปะนานาชาติ ครั้งที่ 2 Setouchitriennale 2016 (Exhibition titled "Nanaior+" held at our Satellte MEGHOUSE) ประเทศญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ 11-24 กรกฎาคม 2559

แนวความคิด: ชุดที่ 8 ฉาก เเงาวัฒนธรรม

ผลงานได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปแบบการแสดงหนังตะลุง แสดงเงาจากการเงาเงาของหนังตะลุง ดวงไฟส่องแสงไปยังรูปทรงผลงานที่เป็นตัวแทนสัญลักษณ์วัฒนธรรมภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อเป็นสื่อเผยแพร่วัฒนธรรมภาคใต้ในพื้นที่วัฒนธรรมประเทศญี่ปุ่น ผสมผสานจินตนาการเชื่อมโยงพื้นที่วัฒนธรรมประเทศญี่ปุ่น ณ พื้นที่จัดแสดงผลงานเป็นทะเลแห่งเกาะเม็กซิโก ด้วยสัญลักษณ์ปลาและยักษ์ วิธีการและการจัดวางโครงสร้างผลงานเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม ภาพจะปรากฏทั้งสี่ด้าน ด้วยขนาด กว้าง 180 x ยาว 720 เซนติเมตร เทคนิควัสดุ ผ้า ไม้ไผ่ กระดาษ และไฟ (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 ชุดที่ 8 ฉาก “เงาวัฒนธรรม / Shadow of Culture” กว้าง 180 x ยาว 720 ซม.
จัดแสดงในงานศิลปะนานาชาติ ครั้งที่ 2 Setouchitriennale 2016 (Exhibition titled
"Nanaior+" held at our Satellte MEGIHOUSE) ประเทศญี่ปุ่น

ภาพที่ 14 ชุดที่ 8 ฉาก “เงาวัฒนธรรม / Shadow of Culture”

นำภาพถ่ายมาจัดแสดงในนิทรรศการ “ส่องแสงเงาอดีตที่ทอดยาวถึงปัจจุบันสู่การสร้างสรรคศิลป์ร่วมสมัย” ขนาด กว้าง 21 x ยาว 200 ซม.

สรุป

การสร้างสรรคศิลป์ร่วมสมัย เป็นการสร้างสรรคศิลป์ร่วมสมัยที่ประยุกต์มาจากคุณค่าอัตลักษณ์และองค์ประกอบที่โดดเด่นของหนังตะลุงภาคใต้ คือ ขนบนิยมหรือลำดับขั้นตอน การแสดง คือ ร่องรอยของการแสดงแบบดั้งเดิม ที่ความสวยงาม ถูกต้องตามแบบแผน นำเสนอผลงานศิลปะ เน้นสื่อสารด้วยเงาขาวดำ และเงาสีต่าง ๆ จากแสงไฟส่องรูปทรงผลงานให้เกิดเงา เงาก็จะปรากฏที่มีมิติที่ซ้อนกัน สัจจินตนาการจากบรรยากาศจากการแสดงหนังตะลุง ซึ่งประกอบไปด้วยแดง ส้ม เหลือง ม่วง เขียว ฟ้ำ และดำ และรูปทรงและสีอันลวดลายที่มาจากรูปตัวหนังตะลุง สามารถสื่อสารแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึก มีผลต่อจิตใจ สร้างแรงกระตุ้น ดึงดูดความน่าสนใจ ด้านเสียง ใช้เสียงพากษ์ของนายหนังที่อัดไว้กับเสียงดนตรีจากการแสดงหนังตะลุงแบบดั้งเดิมเครื่อง 5 ผสมผสานเพิ่มบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีล้านนา เครื่องดนตรีสากล และเขียนเรื่องบทหนังตะลุงขึ้นมาใหม่ ใช้สำหรับสร้างสรรคผลงานศิลปะร่วมสมัย นำเสนอให้สอดคล้องสะท้อนถึงเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นปัจจุบันเหตุบ้านการเมือง อันเกิดจากความดีชั่วด้านมืดของคนในสังคม มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม

ให้ข้อคิด แง่คิดเรื่องคติธรรมกฎแห่งกรรมทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว สร้างกรรมดีชั่ว ทั้งชาติก่อนและชาตินี้ ย่อมได้ผลดีชั่ว และนำเสนอกระบวนการการบันทึก ภาพเคลื่อนไหวจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ นำเสนอผลงานออกแบบ ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดและทฤษฎีองค์ประกอบศิลปะ แนวคิดจิตวิทยาเกี่ยวกับสี แนวคิด และทฤษฎีศิลปะจัดวาง และวิดีโออาร์ตที่ประกอบขึ้นด้วยแสง สี เสียง และเงา

งานสร้างสรรค์ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ได้รับความช่วยเหลือ สนับสนุน และนำจากหลายฝ่าย ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้ ประกอบด้วย พ่อและแม่ที่ได้อบรมเลี้ยงดูมาเป็นอย่างดี ครอบครัวญาติพี่น้อง ที่สนับสนุน ให้กำลังใจ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิทยานิพนธ์ คือ รองศาสตราจารย์ Jan De Vleeschauwer ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล ดำริห์กุล และรองศาสตราจารย์ ดร.ฉลองเดช คุณานูมาต ที่ให้คำแนะนำ ปรึกษาโครงการวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี ขอขอบคุณ คณะบดีคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รองศาสตราจารย์ ดร.วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพวรรณ ทั้งมั่งมี รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รองศาสตราจารย์สุนทร สุวรรณเหม และอาจารย์ Ikuo Eiso บุคคลให้ข้อมูลในรายละเอียด เกี่ยวกับหนังสือต่างๆ ท่าน คณะกรรมการพิจารณา “ทุนมหาวิทยาลัย เชียงใหม่” ที่ได้จัดสรรทุนการศึกษาเพื่อค่าธรรมเนียมการศึกษา 2 ภาคการศึกษา และทุกๆ ท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาและ การสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยครั้งนี้

บรรณานุกรม

- เกษม ขนากแก้ว, สัมภาษณ์โดย สุกรี เกษรเกศรา, 9 ตุลาคม 2558.
- ชูศักดิ์ ศรีขวัญ. “หนังตะลุง-ธรรมะ.” วิทยานิพนธ์, ศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552.
- บุรินทร์ ธนาวิจิตรกุล. “การรับรู้มิติของแสงเงา และความงามในวิหารวัดต้นเกว่น”. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2559.
- ประจักษ์ ศรีบรรเทา. “การเกิดเงา.” สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2560.
<http://krupracharug.blogspot.com/2010/09/blog-post.html>.
- พิทยา บุขรรัตน์. “การแสดงพื้นบ้าน: เปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมบริเวณทะเลสาบสงขลา กรณีศึกษาหนังตะลุงและโนราห์ช่วงปฏิรูปการปกครองรัชกาลที่ 5 ถึงปัจจุบัน.” รายงานการวิจัย, สถาบันคตศึกษาสงขลา, 2546.
- มัย ตะติยะ. *พื้นฐานคนเหมือนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- วาที ทรัพย์สิน. “ประวัติตัวละครหนังตะลุงในท้องถิ่นใต้.” วิทยานิพนธ์, ศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2551.
- สมพร รอดบุญ. “ศิลปะในรูปแบบอินสตอลเลชัน (Installation Art) สุจิตร์ การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 54,” 2551.

อรรถัย พรหมเทพ. “การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนัง
ตะลุงในสังคมทันสมัย.” *Princess of Naradhiwas University
Journal* 2, 1 (2553): 41-56.

อัศวิน ศิลปเมธากุล. *การทำรูปหนังตะลุงร่วมสมัย*. ปัตตานี: โรงพิมพ์ปัตตานี
การช่าง, 2556.
